

Begin en einde van Jan Brito's drukkersbedrijvigheid te Brugge

Het blijft een open vraag wie de eerste boekdrukker te Brugge geweest is. Drie personen komen daarvoor in aanmerking: Jan Brito, Colard Mansion en William Caxton. Jan Brito schijnt door de geleerden thans zogoed als uitgeschakeld, vermits zijn oudst gekende drukwerk pas van augustus 1477 kan gedateerd worden. Tot voor kort meende men de voorrang te moeten toekennen aan Colard Mansion, vooral op het gezag van de Engelse geleerde W. Blades met zijn uitvoerige studie over William Caxton¹. In de jongste jaren wordt deze voorrang echter betwist ten voordele van William Caxton. Diens eerste boek: *The Recuyell of the Historiës of Troye*, zou nog vóór het einde van 1473 te Brugge gedrukt geweest zijn, terwijl het eerste boek van Mansion: *Jardin de Dévotion*, ten vroegste in 1474 van de persen zou gekomen zijn².

Zoals men ziet, wordt de aanvang van de bedrijvigheid van de eerste Brugse drukkers bepaald door de datum van hun eerste drukwerken. Als einde van hun drukkersbedrijvigheid daarentegen neemt men doorgaans hun vertrek uit Brugge of hun overlijden.

Omtrent het begin en het einde van de drukkersactiviteit van Jan Brito te Brugge hebben wij een nieuw onderzoek ingesteld. Het resultaat van dit onderzoek moge hier volgen.

1. W. Blades, *The biography and typography of William Caxton*, 2 nd. ed. Londen-Straatsburg, 1882. Zie ook: N.F. Blake, *Caxton and his world*, Londen, 1969.

2. Zie vooral: L.A. Sheppard, *A new light on Caxton and Colard Mansion*, in *Signature*, n.s. XV, 1952, blz. 28-39. - Een beknopte maar degelijke uiteenzetting van de huidige stand van zaken in verband met de eerste Brugse drukkers publiceerde A. Viaene, *Oude boekdrukkunst te Brugge*, in *West-Vlaanderen*, jg. 1960, blz. 153-169.

Vast staat dat Jan Brito, alias Jean le Breton of Jan Bortoen, aanvankelijk kalligraaf was en pas later drukker geworden is. Al vroeg heeft hij zijn geboorteplaats, Pipriac in Bretagne, verlaten om zich te Doornik te gaan vestigen, waar hij het beroep van kalligraaf heeft uitgeoefend. In 1448 verscheen voor het gericht van de stad Doornik de zijdeverver Perinet de la Marche, geboortig van Rouen, en getuigde dat hij een bedrag van drie en half gouden saluts verschuldigd was aan «Jean Brito, escripvans, né de Bretagne». Samen met andere inwoners van Doornik, nam Jan Brito ook deel aan de loterij, die op 28 augustus 1446 te Brugge werd uitgetrokken. In de rekeningen van deze loterij staat Brito aangetekend als «maistre de le escripture à Tournai». Van Doornik is Brito naar Brugge gekomen, waar hij op 22 mei 1455 het poorterschap van deze stad door koop verwierf en lid werd van het gilde van de librariërs of personen wier bedrijf in verband staat met het boek ³.

L. Gilliodts, destijds archivaris van de stad Brugge en biograaf van Brito, heeft beweerd dat Brito het poorterschap en vervolgens het lidmaatschap van de librariërs te Brugge heeft verworven om in deze stad als zelfstandig drukker te kunnen optreden; hij steunde zijn mening op een uitspraak van de Brugge schepenen d.d. 16 oktober 1489 ⁴. Maar toen Brito zich te Brugge kwam vestigen, was het poorterschap noch het lidmaatschap van de librariërs daarvoor vereist: Brito kon dus vrij zijn activiteit, zijn beroep van kalligraaf en eventueel van drukker zomaar uitoefenen. Pas op 27 juni 1457 werd door de stadsregering voor het eerst bepaald, dat alwie binnen de stad en het schependom van Brugge in zijn levensonderhoud wilde voorzien met «boucken te makene, te scrivene, te byndene of te reedene, met beilden omme in boucken of rollen te stellene te makene, of boucken

3. De bovenstaande bijzonderheden met vermelding van de bronnen worden aangetroffen in L. Gilliodts-van Severen, *L'œuvre de Jean Brito, prototypographe brugeois*, in *Annales de la Société d'Emulation de Bruges*, dl. XLVII (1897), passim.

4. Zie: L. Gilliodts-van Severen, *a.w.*, blz. 253-254.

te verlichtene, of met de coopmanschepe van de librarie ende datter toebehoort te doene, hemlieden daermede te ghe-neerene ende tooch daerof te houdene», voortaan het poorterschap van Brugge moest bezitten en lid geworden zijn van het librariërs-gilde ⁵. Het is dus niet ipso facto uitgesloten dat Brito reeds tot het gilde van de librariërs was togetreden vóór hij poorter van Brugge werd. Overigens staat hij reeds als gildebroeder van de librariërs vermeld en had hij zijn jaarlijkse contributie betaald in de oudst bewaarde rekening van dit gilde over het dienstjaar 1454 mei 6 - 1455 mei 6 ⁶.

Van dan af betaalde Brito regelmatig zijn jaarlijkse contributie aan het gilde tot en met het jaar 1483. Na een onderbreking van niet minder dan zes jaar, wordt in de gilderekening over 1490 voor de laatste maal melding gemaakt van de betaling van gildegeld door Jan Brito. In de gilderekening over 1494, tenslotte, staat de betaling van zijn doodschuld geboekt ⁷. Een doodschuld is een schuld, die bij het afsterven van een lid diende betaald te worden, waarvan het bedrag bij de intrede in het gilde vrijwillig was aangegaan en bepaald.

Wat de betaling van gildegeld door Brito in 1490 betreft, dient opgemerkt dat deze betaling geschiedde «in minderinge», dit is: in afbetaling of vereffening van een achterstallige schuld. Hiermede kan bezwaarlijk de achterstal bedoeld geweest zijn van de zes jaar gildegeld, die van 1484 tot en met 1489 door Brito niet gekweten werd, vermits het betaalde bedrag overeenkomt met het gewone gildegeld van één enkel jaar. Daarmede kan ook niet bedoeld geweest zijn de contributie voor het jaar 1490, want in dit geval diende daar niet aan toegevoegd «in minderinghe». Enige aanwijzing omtrent het jaar waarvoor achterstal werd be-

5. Zie: A. Schouteet, *Inventaris van het archief van het voormalige gild van de librariërs te Brugge*, in *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis «Société d'Emulation» te Brugge*, dl. C (1963), blz. 232-233.

6. Zie: Bijlage.

7. Zie: Bijlage.

taald, ontbreekt. En evenmin wordt melding gemaakt van de dienstjaren waarvoor nog gildegeld verschuldigd bleef, wat eerder ongewoon mag genoemd worden.

In ieder geval wijst het in 1490 betaalde bedrag op één enkel jaar achterstallige contributie. Dat het jaar 1484, aansluitend bij het laatste jaar waarvoor de contributie op normale wijze werd gekweten, daarvoor het eerst in aanmerking mag genomen worden, ligt ons inziens voor de hand.

Mag aangenomen worden dat het achterstallige gildegeld voor het jaar 1484 pas in 1490 werd voldaan, dan mag men evengoed aanvaarden dat het minstens even lang zal aangesleept hebben vooraleer de doodschuld van Jan Brito werd ingelost. En dat het niet alleen tijd, maar ook moeite en kosten vanwege het gilde heeft gevergd om in het bezit van de doodschuld van Jan Brito te geraken, laat de gilderekening overigens goed doorschemeren, want er is daarin niet alleen sprake van de doodschuld, maar tevens van «kosten» daaraan verbonden.

Neemt men dit alles in overweging, dan rijst twijfel of Jan Brito wel degelijk in 1494 is overleden, zoals uit de betaling van zijn doodschuld aan het librariërs-gilde tot nog toe algemeen wordt geconcludeerd. Men krijgt veeleer de indruk dat Brito op een vroeger tijdstip moet gestorven zijn, wellicht in of kort na 1484, zijnde het jaar dat onmiddellijk volgt op 1483 waarin voor de laatste keer op regelmatige wijze het gildegeld werd betaald, en ook het jaar waarvoor in 1490 het achterstallige gildegeld werd gekweten.

De veronderstelling dat Brito omstreeks 1484 is overleden, vindt daarbij nog steun in twee teksten uit de rekeningen van de kerkfabriek van de Sint-Salvatorsparochie te Brugge, waarin op datum van 6 september 1484 en van 18 februari 1487 sprake is van de «weduwe» van Jan Brito. Deze teksten luiden als volgt:

Up den VI^{en} dach van septembre anno LXXXIIII, ontfaen over testament van Barbele, de weduwe van Jan Bortoons: II s.gr. ⁸.

8. Brugge, Bisschoppelijk Archief, *rekeningen van de kerkfabriek*

Up den XVIII^{en} dach van sporcle anno LXXXVI. Ontfaen in testamente ... van Jan Bortoens weduwe: XII d. gr. ⁹.

L. Gilliodts heeft de eerstaangehaalde tekst gekend. Hij meende hem aldus te mogen verklaren: op 6 september 1484 heeft de kerkfabriek van Sint-Salvators een bedrag van 2 schelling groot ontvangen ingevolge testamentaire beschikking van Barbara, de weduwe van een zekere Jan Bortoen. Deze Barbara, die in 1484 reeds overleden was vermits haar testament toen reeds werd uitgevoerd, kan onmogelijk met de weduwe van de Brugse drukker vereenzelvigd worden, aangezien Brito toen nog in leven was en pas omstreeks 1494 overleed. Daarenboven meende Gilliodts dat de weduwe van de drukker Brito te vereenzelvigen was met Catharina Bortoen, die in 1494, het jaar waarin de doodschuld van Jan Brito werd vereffend, lid van het librariërs-gilde werd en verder tot en met het jaar 1502 regelmatig haar jaarlijkse contributie aan het gilde betaalde ¹⁰. Steun voor zijn stelling meende Gilliodts te vinden in het feit, dat in 1504, dus kort na de betaling van het laatste jaar gildegeld door Catharina Bortoen, in de gilderekening van de librariërs de ontvangst van de doodschuld van de «weduwe Bortoens» voorkomt. Nadere gegevens omtrent deze laatstgenoemde «weduwe Bortoens» staan niet te onzer beschikking. Niettemin identificeerde Gilliodts haar met de hoger genoemde Catharina Bortoen en concludeerde dat na het afsterven van Jan Brito in 1494 zijn bedrijf en de betaling van zijn contributie aan het librariërs-gilde door zijn weduwe, Catharina Bortoen, werd voortgezet tot zij in 1504 overleed.

van Sint-Salvator te Brugge 1481-1502, fol. 91, nr. 2: rekening over het dienstjaar 1484 mei 3 - 1485 april 18, rubriek: «Hiernaer volghen de testamenten dewelke commen zyn uter porcie van heer Jan Gillis, priestere ende prochiepape ...».

9. *Ib.*, *t.a.p.*, fol. 142, nr. 6: rekening over het dienstjaar 1486 april 10 - 1487 april 30, rubriek: «Eerst, de testamenten dewelke commen zyn uter eerste porcie, dewelke bedient meestre Jan Blockel, als stedehoudere van den warachtighe prochiepape die 't wezen zal in toecommende tyd der voors. porcie».

10. Zie: Bijlage.

Verwonderlijk mag het wel genoemd worden, dat Catharina Bortoen, zo zij wel degelijk de weduwe van Jan Brito zou geweest zijn, steeds met de familienaam Bortoen en nooit met haar eigen geslachtsnaam en ook nooit als weduwe in de gilderekeningen wordt betiteld. Hierdoor krijgt men veeleer de indruk met een ongehuwde vrouw, wellicht een dochter van Jan Brito, dan met diens weduwe te doen te hebben, zodat de doodschuld, die in 1504 door de «weduwe Bortoen» aan het librariërs-gilde werd betaald, kan betrekking hebben op de eigenlijke weduwe van de Brugse drukker, Barbara genaamd, die als tweede echtgenote van Jan Brito wellicht enkele jaren jonger was dan hij en hem verscheidene jaren kan overleefd hebben.

Het is inderdaad bekend, dat Jan Brito tweemaal is gehuwd. Zijn eerste vrouw overleed tussen 1459 en 1461. Naar aanleiding van haar afsterven werd in de gilderekening van de librariërs een bedrag geboekt van 14 schelling groot als «ontfaen van der doot van meester Jan Britoens wive»¹¹. De naam — zowel voornaam als geslachtsnaam van deze vrouw — kennen we niet. Ook de naam van zijn tweede vrouw was tot nog toe niet gekend.

Naar onze mening dienen de hoger aangehaalde teksten uit de rekeningen van de kerkfabriek van de Sint-Salvators, in tegenstelling met de mening van Gilliodts, aldus geïnterpreteerd te worden. In september 1484 en in februari 1487 heeft Barbara, de weduwe van de drukker Jan Brito, telkens een bedrag aan de kerkfabriek overgemaakt om te voldoen aan de testamentaire beschikking van haar in 1484 overleden echtgenoot.

Laat ons nu de productie van Jan Brito als drukker even nagaan en zien of er geen tegenspraak is met de door ons geopperde mening dat Brito omstreeks 1484 is overleden. Van Brito kennen we zes werken: *La Deffense*¹², *l'Instruc-*

11. Zie: Bijlage.

12. Over *La Deffense* zie: M.F.A.G. Campbell, *Annales de la typographie néerlandaise au quinzième siècle*, Den Haag, 1874, met

tion et Doctrine ¹³, Harau Martin ¹⁴, Disticha Catonis ¹⁵, Theodolet ¹⁶ en Payse des Brugeois ¹⁷. La Deffense kan gedateerd worden tussen augustus 1477 en april 1478 ¹⁸. Dat werk wordt beschouwd als de oudste druk van Brito. Van de vier volgende werken wordt algemeen aangenomen dat zij tussen 1477 en 1481 werden gedrukt. De Payse des Brugeois, tenslotte, dateert van 1488, maar hier dient onmiddellijk aan toegevoegd dat de toeschrijving aan Brito niet zonder wantrouwen wordt aanvaard. Een nader onderzoek vooral in verband met de aangewende lettertypes, is echter uitgesloten want het enige overgebleven exemplaar, waarvan in 1840 door Baron de Reiffenberg een beschrijving werd gegeven, is sedert lang spoorloos verdwenen ¹⁹.

Opmerking verdient, dat er van de Disticha Catonis eigenlijk twee edities bestaan: een in het Frans en een in het Nederlands ²⁰. Ook het Payse des Brugeois bevat

4 supplementen 1878-90, nr. 559; M.L. Polain, *Catalogue des livres imprimés au quinzième siècle des bibliothèques de Belgique*, Brussel, 1932, 4 dln., nr. 1252; L. Gilliodts-van Severen, *a.w.*, blz. 107-158; G. Cautlet, «*La Deffense de Monseigneur le Duc et Madame la Duchesse d'Autriche et de Bourgongne*». *Description de cet incunable, précédée d'un aperçu critique sur la carrière et l'œuvre de Jean Brito*, in *Bull. du Cercle historique et archéologique de Courtrai*, dl. IV (1906-1907), blz. 67-90; J.W. Enschedé, *La Deffense, na 1477 gedrukt door Brito te Brugge*, in *Tijdschrift voor boek- en bibliotheekwezen*, dl. VII (1909), blz. 153.

13. Over l'Instruction et Doctrine, zie Campbell, *a.w.*, nr. 807; Gilliodts-van Severen, *a.w.*, blz. 74-107.

14. Over Harau Martin, zie: Campbell, *a.w.*, nr. 1027; Gilliodts-van Severen, *a.w.*, blz. 74-107.

15. Over Disticha Catonis, zie: Polain, *a.w.*, nr. 1046 en 1047.

16. Over Theodolet, zie: Campbell, *a.w.*, nr. 1651 a.

17. Over Payse des Brugeois, zie: Baron de Reiffenberg, *Impression de Bruges de Van 1488, inconnu à tous les bibliographes*, in *Annuaire de la Bibliothèque de Belgique*, dl. I (1840), blz. 225-226.

18. Volgens E. Picot & H. Stein, *Recueil de pièces historiques imprimées sous le regne de Louis XI*, Parijs, 1923, vol. I, blz. 213-260.

19. Dit exemplaar berustte op de Koninklijke Bibliotheek te Brussel. Het was al zoek geraakt toen M.F.A.G. Campbell in 1874 zijn *Annales de la typographie néerlandaise* publiceerde.

20. Beide edities zijn slechts fragmentarisch bekend. Over de enkele fragmenten van de Nederlandse editie zie: W.L. De Vreese, *Fragment eener vertaling der Disticha Catonis gedrukt door Jan*

Nederlandstalige teksten. De andere Brito-drukken behelzen uitsluitend Franse teksten. Men dient daarbij te bemerken, dat het Nederlands voor Jan Brito een vreemde taal was, die hij wellicht nooit goed machtig is geweest. Hij was inderdaad Fransman van geboorte en verbleef ook geruime tijd in de Franstalige stad Doornik, vóór hij zich te Brugge kwam vestigen.

Twee van de zes genoemde werken zijn onbetwistbaar op de persen van Jan Brito te Brugge gedrukt, want ze zijn voorzien van een gelijkkluidend colofon, waarin niet alleen wordt gezegd dat ze door Brito werden gedrukt, doch waarin de drukker tevens verklaart dat hij, Jan Brito, het middel heeft gevonden om te drukken zonder dat iemand het hem had geleerd ²¹. Hieruit is geconcludeerd geweest dat Brito de drukkunst zou uitgevonden hebben, wat aanleiding heeft gegeven tot een drukke controverse, die in het nadeel van Brito schijnt beslecht.

Het blijkt dus dat er voor de periode van 1484 tot 1488 en van 1488 tot 1494 geen drukken van Brito zijn bekend of aan hem worden toegeschreven. Tijdens de periode van 1484 tot 1494 betaalde Brito ook geen jaarlijkse contributie aan het librariërs-gilde en wordt hij daarenboven ook in geen andere bescheiden aangetroffen. Het enige wat we over hem tijdens deze periode vernemen is de twijfelachtige toeschrijving van de Payse des Brugeois, die in 1488 van de pers kwam. De toeschrijving van deze druk aan Jan Brito berust op het feit dat het werkje blijkbaar te Brugge werd gedrukt op een tijdstip waarop slechts één drukker, namelijk Jan Brito, aldaar bedrijvig scheen. Men heeft daarbij, menen we, onvoldoende rekening gehouden dat er toen nog andere drukkers te Brugge waren, maar hun namen waren zogoed als onbekend en van hun werk

Brito, in *Tijdschrift voor Nederlandsche taal- en letterkunde*, dl. XIX (1901), blz. 275-283.

21. De tekst van het colofon luidt: «Imprimit hec civis brugensis Brito Johannes inveniens artem nullo monstrante mirandam instrumenta quoque non minus laude stupenda».

kon niets nagewezen worden ²². Brito's grote rivaal, Colard Mansion, had reeds in 1484 een einde gesteld aan zijn bedrijvigheid en aan zijn verblijf te Brugge ²³. Een andere reden, waarom de Payse des Brugeois aan Brito werd toegeschreven, was een zekere gelijkenis met diens bekende drukken. Maar een echt wetenschappelijk onderzoek naar deze gelijkenis werd nooit ingesteld en is, jammer genoeg, thans ook niet meer mogelijk ²⁴.

Volledigheidshalve dient nog vermeld, dat er in de rekeningen van het librariërs-gilde verder nog sprake is van een zekere Marie Bortoens. Haar familienaam wordt soms ook: Bartoens en Bretons gespeld. Ze wordt voor het eerst aangetroffen in de rekening over het jaar 1508 en zij betaalde van dat jaar af regelmatig contributie tot en met het jaar 1522. Meestal wordt zij als «joncvrouwe» betiteld. Ze was blijkbaar aan Jan Brito verwant. We vermoeden dat zij een dochter was uit zijn tweede huwelijk.

Onze stelling dat Jan Brito omstreeks 1484 is overleden, wordt dus niet formeel door zijn drukwerken tegengesproken. Integendeel leveren zijn werken eerder een aanwijzing tot staving van onze mening.

Blijkt nu onze zienswijze omtrent de sterfdatum van Jan Brito juist te zijn, dan mag zijn activiteit als drukker te Brugge met negen à tien jaar worden ingekort. Daarentegen mag de aanvang van zijn drukkersbedrijvigheid wellicht enkele jaren eerder gesteld worden. In dit verband vestigen wij de aandacht op een tot nog toe onbekende post uit de rekeningen van de broederschap van Onze-Lieve-Vrouw-ter-Sneeuw, die in de Onze-Lieve-Vrouwekerk te Brugge was gevestigd. Uit deze tekst blijkt dat Jan Brito

22. Over deze quasi onbekende Brugse drukkers uit het laatste kwart van de 15e eeuw verschijnt binnenkort een artikel in *De Gulden Passer*.

23. Zie o.m.: A. Visart de Bocarmé, *Recherches sur les imprimeurs brugeois*, Brugge, 1928, blz. 15; A. Viaene, *a.w.*, blz. 157.

24. Zie: W. & L. Hellings, *The fifteenth-century printing types of the Low Countries*, 2 dln. Amsterdam, 1966.

in 1475 of 1476 papieren beeldekens voor deze broederschap heeft gedrukt²⁵. Deze beeldekens waren weliswaar voorzeker met blokdrukken vervaardigd, doch het is niet uitgesloten dat zij benevens een afbeelding of prent ook tekst behelsden, die met losse lettertypes was gedrukt. In ieder geval ligt het voor de hand, dat Brito met het drukken van deze beeldekens niet aan zijn proefstuk zal geweest zijn en toen reeds een zekere tijd als drukker te Brugge kan werkzaam geweest zijn. Of hij echter toen al drukker was in de echte zin van het woord en voor zijn drukken losse metalen letters bezigde, blijft evenwel een open vraag.

Dat er van deze beeldekens en van de productie van onze drukkers uit deze vroege periode in het algemeen geen exemplaren bewaard bleven, is niet verwonderlijk. Men bedenke dat er in het geheel slechts zes drukwerken van Brito bekend bleven en dat er van ieder van deze werken, die toch op een aanzienlijk aantal exemplaren zijn gedrukt geweest, niet meer dan één of hoogstens een paar exemplaren zijn overgebleven. De eerste producten van onze vroegste drukkers zullen overigens zogoed als uitsluitend bestaan hebben uit zogenaamd klein werk, waaraan uiteraard weinig zorg voor bewaring werd besteed en derhalve vrij gemakkelijk gedoemd waren om volledig te verdwijnen.

Wat hiervan ook moge zijn, belangrijk is het zeker dat met het drukken van «papieren beeldekens» de aanvang van Brito's bedrijvigheid als drukker tot in 1475 of 1476

25. Brugge, Rijksarchief, parochiaal archief van de Onze-Lieve-Vrouwekerk te Brugge, *rekeningen van de broederschap van O.L.-Vrouw ter Sneeuw 1468-1495* (rekening over het dienstjaar 1475 sept. 2 - 1476 dec. 19), fol. 176: «Es te wetene dat de ghilde schuldich blyf tghunt dat hiernaer volghet, twelke ic, Jan de Blazere, verleit ende der ghilde gheleent: ... Item, om de prente van den papieren beilden: XVI s. gr.; item, meester Jan Bortoen om de papieren beilden te prentene: IIII s. X d. gr. ende om de prente te stellene zoo die behoort». - De hier genoemde Jan de Blazere was deken van de broederschap in genoemd dienstjaar.

kan opklimmen en aldus de aanvangsdatum van zijn twee grote rivalen, Mansion en Caxton, met een belangrijke stap benadert.

A. SCHOUTEET

B I J L A G E

1454-1504. - Aantekeningen uit de rekeningen van het gilde van de librariërs te Brugge betreffende de betaling van gildegeld en doodschuld door Jan Brito, door diens weduwe en door Catharina Bortoen.

Fol.	Dienstjaar	Aantekeningen	Rubriek
2v.	1454/55 ¹	Item, Jan Bortoen belooft VI gr.	
9v.	1455/56	Jan Bortoen: VI gr.	Dits naervolghende es dat ic ontfaen hebbe van de ghildebroeders.
10	id.	Jan Bortoen: VI gr.	id.
—	1456/57	(niets)	
15v.	1457/58	Jan Bortoen: VI gr.	Dit es dat ic, Jan van Voude ² ontfanghen hebbe.
17v.	1458/59	Item, meester Jan Bortoen: VI gr.	
20v.	1459/61	Item, ontfaen van meester Jan Bortoen: VI gr.	Ontfanc.
21v.	id.	Item, ontfaen van meester Jan Bortoen: VI gr.	id.

1. De rekeningen 1454/55 en 1455/56 beginnen en eindigen op 6 mei; de rekening 1456/57 begint op 6 mei en eindigt op 1 aug.; de rekening 1457/58 begint in aug. en eindigt op 15 mei; de rekening 1458/59 begint op 16 mei en eindigt op 11 juni; de rekening 1459/61 begint op 12 juni en eindigt op 7 mei; de rekening 1461/62 begint op 1 aug. en eindigt op 26 juli; de rekening 1462/63 begint op 1 aug. en eindigt op 14 jan.; de rekening 1462/64 begint op 27 dec. en de einddatum is niet precies te bepalen; de rekening 1465/67 begint op 18 jan. en eindigt op 29 dec. De volgende rekeningen beginnen alle op 1 jan. en eindigen op 31 dec.

2. Rendant van de betrokken rekening.

22v.	id.	Item, ontfaen van der doot van meester Jan Britoens wive: XIII gr.	Noch ontfaenc.
27	1461/62	Item, ontfaen van Jan Brito: VI gr.	
—	1462/63	(niets)	
30	1462/64	Item, ontfaen van meester Jan Briton: VI gr.	
42	1465/67	Item, ontfaen van meester Jan Brito: III gr.	
43v.	id.	Item, ontfaen van meester Jan Brito: III gr.	
44v.	id.	Item, ontfaen van meester Jan Brito: III gr.	
52	1468	Item, ontfaen van meester Jan Brito: III gr.	
56	1469	Item, van meester Jan Borton: III gr.	
60v.	1470	Item, meester Jan Briton: III gr.	
63v.	1471	Item, meester Jan Borton: III gr.	Dit zyn jaerghelden.
68	1472	Meester Jan Breton: III gr.	't Ontfaenc van ghildebroeders.
—	1473	(niets)	
74	1474	Meester Jan Brito: III gr.	Van jaerghelde.
74v.	id.	Meester Jan Brytoen: III gr.	id.
82v.	1475	Meester Jan Brito: III gr.	Van jaerghelde.
87v.	1476	Meester Jan Briton: III gr.	Van jaerghelt.
—	1477	(rekening incompleet)	
95	1478	Meester Jan Breton: III gr.	Item, eerst van ghildebroeders die niet verachttert en bliven.
98v.	1479	Meester Jan Bortoen: III gr.	Item, eerst van ghildebroeders die niet verachttert en bliven.
102	1480	Meester Jan Bortoen: III gr.	

105	1481	Meester Jan Bortoen: IIII gr.	Van jaerghelde.
105v.	id.	Meester Jan Bortoen: IIII gr.	id.
109v.	1482	Meester Jan Britoen: IIII gr.	Eerts, van jaerghelde.
113	1483	Meester Jan Britoen: IIII gr.	Eerts, van jaerghelde.
	1484	(niets)	
	1485	(niets)	
	1486	(niets)	
	1487	(niets)	
	1488	(niets)	
	1489	(niets)	
134	1490	Meester Jan Breton, in minderinghe: VI gr.	Ontfaen.
	1491	(niets)	
	1492	(niets)	
	1493	(niets)	
140	1494	Callekin Bortons van alle resten: VI gr.	
140v.	id.	Item, de dootscult van meestere Jan Borton boven alle costen: XV gr.	Item, ontfaen van liken van desen vors. jare ende van nieuwe ghildebreeders.
141v.	1495	Item, Callekin Bortoens: III gr.	
145	1496/1501	Katheline Bortoens VII kerven ³ : V gr. VI miten.	
146v.	id.	Kallekin Bertoens III kerven: II gr. VI miten.	
147v.	1502	Callekin Bretons XX kerven, elcken kerf XII miten, comt: X gr.	Noch ontfaen van kerven.
	1503	(niets)	
153	1504	Item, de dootscult van de wedewe Bortoens boven costen: XI gr.	Ontfanghen van liken ende incommen van graciën.

Brugge, stadsarchief, gilde van de librariërs, nr. 76: *rekeningen van het gilde over 1454-1523*.

3. Kerven zijn insnijdingen op een kerfstok, waarmede de achterstallen werden aangetekend.